

İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi

An investigation on Village Names in The District Of Kırıkhan in Terms of Natural and Cultural Geographical Characteristics

Reyhan Rafet CAN¹

*Atatürk University Institute of Social Science Department of Regional Geography
(PhD Graduate)*

ABSTRACT

While examining the various features of the village settlements, the name of the village from the past to the present day is of great importance. Today, while this place is an ordinary functioning village, the features that it possessed in the past may have made it a center of history, geography and various sciences and added great meaning. In the first part of this study, the location, boundaries and main characteristics of Kırıkhan district are emphasized. In the second part of the study, it attempts to analyze the rural settlement names of Kırıkhan district. In this study, the historical, social-cultural and economic structure of rural settlements in Kırıkhan district were evaluated together with their place names. As a result of the research, it was found that the majority of the rural settlements in the district were named after natural elements such as hydrography, vegetation and natural resources. In addition to natural elements, personal and historical objects were found to be effective in the naming of villages among human and economic elements.

Key Words: Kırıkhan, place names, meaning.

ARTICLE INFO

Received: 31.08.2019

Revision received:
25.10.2019

Accepted: 26.10.2019

Published online:
27.10.2019

¹ Dr.

canreyhanrafet@gmail.com
05066714652

Doğal ve Kültürel Coğrafya Özellikleri Açısından Kırıkhan İlçesi'nde Köy Adları Üzerine Bir İnceleme

Reyhan Rafet CAN¹

*Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bölgesel Coğrafya Anabilim Dalı
(Doktora Mezun)*

ÖZET

Köy yerleşmelerinin çeşitli özellikleri incelenirken o köyün geçmişten günümüze gelinceye kadar hangi isim ile anıldığı büyük önem taşımaktadır. Bugün o köy sahip olduğu fonksiyonları ile sadece bir yerleşke konumundayken geçmişte sahip olduğu özellikler o köyü tarihin, coğrafyanın ve çeşitli bilimlerin merkezi konumuna getirip büyük anlam katmış olabilir. Bu çalışmanın birinci bölümünde Kırıkhan ilçesinin konumu, sınırları ve başlıca özellikleri üzerinde durulurken, çalışmanın ikinci bölümünde ise Kırıkhan ilçesine ait kırsal yerleşme isimlerinin analizi yapılmaya çalışılmıştır. Araştırmada özellikle Kırıkhan ilçesinde yer alan kırsal yerleşmelerin tarihi, sosyal-kültürel ve ekonomik yapısı yer adları ile birlikte değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda ilçede kırsal yerleşmelerin büyük çoğunluğunun adını doğal unsurlardan olan hidroğrafya, bitki örtüsü ve doğal kaynaklardan aldığı ortaya çıkmıştır. Doğal unsurların yanı sıra beşeri ve ekonomik unsurlar içerisinde de şahıs ve tarihi nesnelere köylerin isimlendirilmesinde etkili olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kırıkhan, yer adları, anlam bilgisi.

MAKALE BİLGİSİ

*Alınma Tarihi: 31.08.2019
Düzeltilmiş hali alınma tarihi: 25.0.2019
Kabul Edilme Tarihi: gg 26.10.2019
Çevrimiçi yayınlanma tarihi: 27.10.2019*

¹ Dr.
canreyhanrafet@gmail.com
05066714652

Giriş

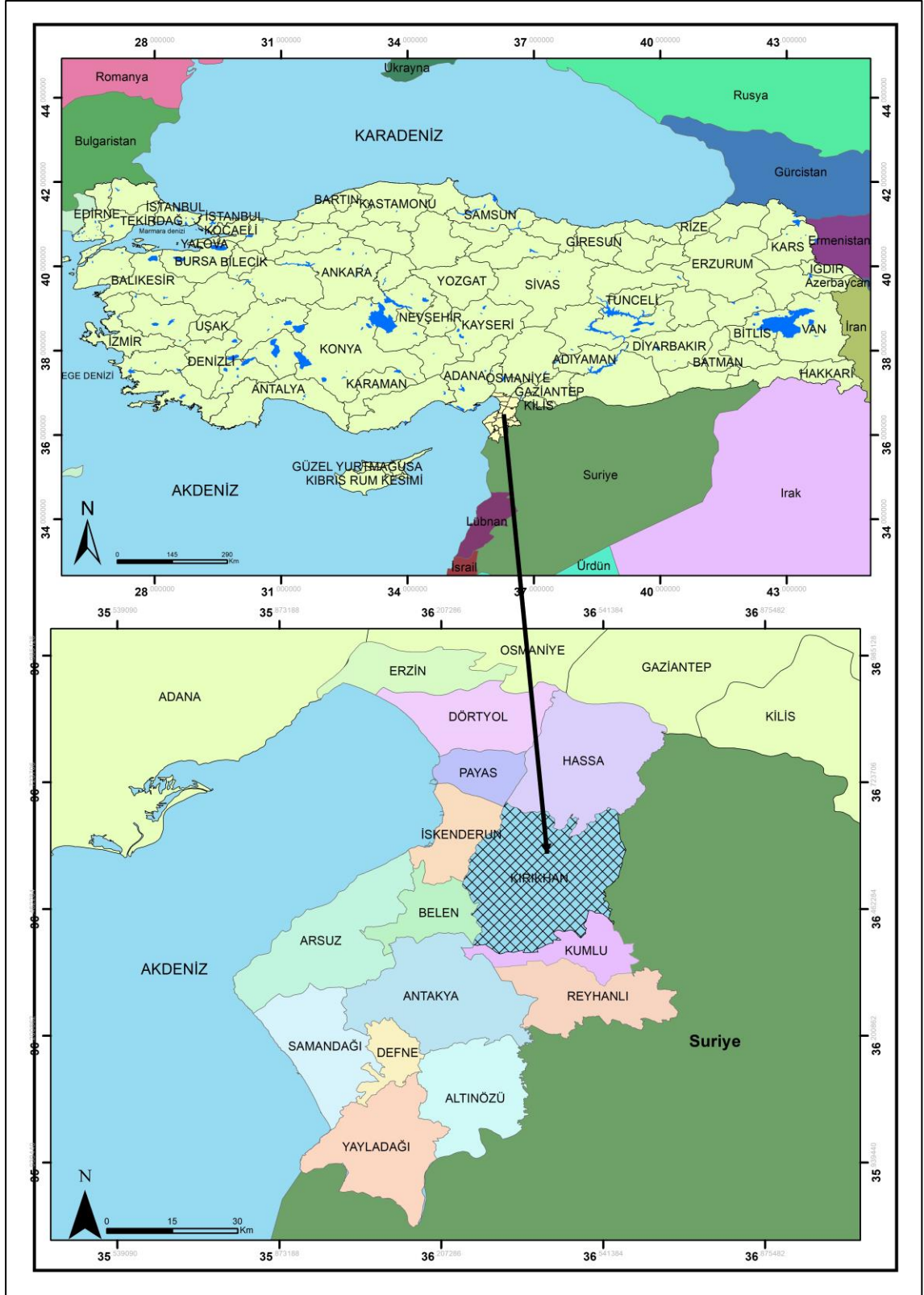
Yunanca topos (yer) ve onoma (ad) kelimelerinden ortaya çıkan toponomi biliminin araştırma konusu yer adlarıdır. Ortak veya paralel coğrafi adlar bir bölgenin yaşayan en önemli varlıklarıdır. Adlar sayesinde bir bölgenin tarihi geçmişi hakkında bilgi elde edilirken, bir coğrafyanın toprak parçasının oraya yerleşenler tarafından vatan haline getirilmesinde ilk ve en önemli aşamayı oluşturmaktadır (Akar, 2006:51). Bir mekânın kimliğini, ilgili yerin kültürel ve ekonomik özelliklerini, arazi yapısı ve bitki örtüsü, geçmişten günümüze o bölgede varlığını sürdüren aşiretler, kişiler hakkındaki bilgileri de yer adlarından öğrenebiliriz. Bu çalışmada derlenen yer adları bölgesel coğrafya esaslarına göre monografik tarzda ele alınmıştır. Araştırmanın her aşamasında coğrafya ilminin temel düşünce ilkeleri olan dağılım, bağlantı ve nedensellik ilkeleri göz önüne alınmıştır. Araştırmada coğrafyanın temel araştırma metotları gözetilerek, öncelikle literatür taraması yapılmış, ilgili kaynaklar ve yayınlar temin edilerek veri tabanı oluşturulmuştur. Kaynak taramasından sonra coğrafi düşüncenin en önemli kısmı olan gezi-gözlem metodunun uygulanması aşamasına geçilmiştir. Kırıkhan kenti ile kırsal yerleşmelerinin tamamına gidilerek etütler gerçekleştirilmiştir. Bu etütler sırasında hazırlanan anketler uygulanmış ve çeşitli konuları kapsayan mülakatlar yapılmıştır. Kırıkhan ilçesi, oldukça zengin bir coğrafi potansiyele sahiptir. Bugüne kadar inceleme alanıyla ilgili herhangi bir coğrafya araştırmasının yapılmamış olması, bölge ve ülkemiz için oldukça üzücüdür. Bu çalışmada Kırıkhan ilçesindeki köy adları üzerinde durulmuştur. Çalışmanın ilk bölümünde sahanın konumu, sınırları doğal beşeri ve ekonomik özellikleri hakkında bilgi verilmiş daha sonra ise Kırıkhan ilçesinde köy adlarının yapı ve anlam bakımından sınıflandırılması yapılmıştır.

Araştırma Sahasının Konumu, Sınırları ve Başlıca Özellikleri

Kırıkhan ilçesi, Akdeniz Bölgesi'nin Adana Bölümü sınırları içerisinde bulunmaktadır. İdari bakımdan Hatay iline bağlı olan ilçenin yüzölçümü 715 km²'dir. Araştırma sahası kuzeyde Hassa ilçesi, kuzeybatıda Payas ilçesi, batıda İskenderun ilçesi, güneybatıda Belen ve Kumlu ilçeleri, doğuda ise Suriye Devleti ile komşudur. Sahanın idari sınırı, genel olarak çoğu yerde doğal sınırlarla da çakışmaktadır. Bu durum coğrafi incelemeleri kolaylaştırmıştır (Harita 1.).

Sahanın batı ve kuzeybatısı, yükseltisi yer yer 2000 m'nin üzerine çıkan dağlık arazilerden oluşmaktadır. Amanos Dağları, sahanın batı ve kuzeybatı sınırını oluştururken, Kurt Dağları sahanın doğu sınırını oluşturur. Dağlık ve yüksek tepeler, araştırma sahasının batı ve doğu ucunda, kuzey-kuzeydoğu, güney-güneybatı istikametinde uzanır. Amanos Dağlar'nda en yüksek tepeler kuzeyden güneye doğru yaklaşık 614-2262 m.ler arasında değişen yükseltilere sahiptir. Sahanın kuzeyinde kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan Amanos Dağları'nı oluşturan üniteler, kuzeyden-güneye doğru Kaya Tepe 614 m. Yassı Tepe 309 m. Sivri Tepe 1667 m. Bozkaya Tepe, Çağsak Tepe 1643 m. Horoz Tepe 217 m. Kepir Tepe ve Kepez Tepe'den 734 m. oluşmaktadır. Araştırma sahasının doğu yarısındaki en engebeli kısımlarını oluşturan Kurt Dağları'nda ise üniteler Bostan Tepe 395 m. Perişankalesi Tepesi 280 m. Tofburnu Tepesi 269 m. ile Kurtbaba Tepesi'dir.

Araştırma sahasındaki en yaşlı jeolojik birim olan Paleozoikteki yüzeylemeler Orta Kambriyen (Akadiyen) yaşlı kayalarla temsil olunur. Bu birim alttan-üstte doğru Eğrek formasyonu, Karayüce kalkerleri ve Makersin formasyonunu içerir. Bu formasyonların üzerine önemli bir çökeltme boşluğundan sonra Üst-Kretase Koniasiyen-Kampaniyen gri renkli dolomitik kireç taşları bunların üzerine ise bölgenin alakton birimi olan ofiyolitler gelir.

Harita 1. Kırıkhan İlçesi'nin Lokasyon Haritası.

Ofiyolitlerin üzerine transgresif olarak Üst-Kretase (Üst Masristiyen)- Paleosen kireçtaşları çökelir ve bu çökeltme Alt Eosen kadar devam eder. Önemli çökeltme boşluğundan sonra yarı denizel ortamdan, karasal ortama geçiş gösteren Miyosen kayalar örter. Miyosen

kayaçları, konglomera, mikrokonglomera, kumtaşı, killi kireçtaşı ve kumtaşı arakatlı marnlardan oluşur. Bütün bu birimlerin üzerini Kuvaterner birimleri örter. Kuvaterner birimleri traverten ve alüvyonlardan oluşur (Ersoy, 1984:1).

Karasu Çayı ilçenin en önemli drenaj ağını meydana getirmektedir. Kaynağını Gaziantep ili, Nurdağ ilçesinin doğusunda Kartal Dağları (1429 m) ile batısında bulunan Akdağ'dan (1795 m) doğan küçük derelerden alan bu akarsu, araştırma sahasında birçok dere ve çay ile birleşmektedir. Sahanın batısında kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan dağlardan doğan çok sayıda dere ve çayın kuzey-güney yönünde akışı kuzeyden başlayarak şu şekildedir; Körmenlik Dere, Cehennem Dere, Örgün Dere, Arılık Dere, Harlı Dere, Ballı Dere, Derin Dere, Oluk Dere, Koca Dere, Kuzgun Dere, Çakıllı Dere, İncirli Dere, Yuvalı Dere, Bağ Dere, Kepez Dere ile Delibekirli Çayı'dır. Araştırma sahasının doğusunda dağlık ve engebeli sahada kuzeyden-güneye Çağalı Dere, Şerşep Dere ile Sucu Dere bulunmaktadır.

Kırıkhan ilçesinde yazları sıcak ve kurak, geçiş mevsimleri belirgin, kışları serin ve yağışlı geçen Akdeniz iklimi hâkimdir. Planeter faktörler, yükselti ve coğrafi unsurlar iklim elemanları üzerinde belirleyici unsurlardır. Kırıkhan Meteoroloji İstasyonunun 1975-2018 yılları arasındaki ölçümlerine göre, yıllık sıcaklık ortalaması 19,1°C olarak gerçekleşirken, en düşük ortalama sıcaklık 8°C'dir, yıllık toplam yağış miktarı ise 522,6 mm.dir. Sahada genellikle en fazla yağış Aralık 105,6 mm. ile Ocak 93,2 mm. en az yağış ise Temmuz 0,9 mm. ve Ağustos 0,3 mm. aylarında meydana gelmektedir. Sahada etkili olan rüzgârların esme sayıları ve yönleri incelendiğinde hakim rüzgâr yönünün SW ile NW yönünde olduğu görülmektedir. Akdeniz Yağış Rejiminin etkili olduğu sahada kış mevsimi çok yağışlı, yaz mevsimi ise yağışların en az olduğu dönemdir. Sonbaharın ortalarına doğru başlayan yağış kış aylarında en yüksek değerine ulaşmaktadır. THORNWHAİTE metoduna göre sahada D B'4 s2 b'3 olarak sembolize edilen *Yarı kurak dördüncü dereceden mezotermal kış mevsiminde çok kuvvetli su fazlası olan denizel şartlara yakın iklim tipi* hüküm sürmektedir.

Bitki örtüsü olarak Akdeniz-Flora Bölgesi sınırları içinde yer alan sahada Asıl Akdeniz kuşağı vejetasyonu, Akdeniz dağ kuşağı vejetasyonu, yüksek dağ stepleri vejetasyonuna ait bitki topluluklarına rastlamak mümkündür. Yükselti kademesine göre çamlar (Pinus Brutia, Pinus Halepensis ve Pinus Pinaster) ile daima yeşil bazı bitkiler (Quercus ilex, Quercus coccifera, zeytin ağacı, defne, mersin, zakkum), bazı step ve maki türleri, iğnelilerden bazı köknarlar ve dağlık sahalarda görülen sedirler ile servi ağacı bitki örtüsünü karakterize eder. Araştırma sahasında büyük toprak gruplarından Zonal, Azonal ve İnzazonal toprakları bulunmaktadır. En verimli tarım toprakları Amik Ovası ve çevresindeki alüvyal topraklar ile kahverengi orman topraklarıdır.

Kırıkhan ilçesinin toplam nüfusu 2018 yılı adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre 115196'dan oluşmaktaydı. İlçe nüfusu 1940 yılında 20542 iken, 1975 yılında 68260'a çıkmıştır. Düzenli olarak artan nüfus 1990-2000 periyodunda azalmış, 2000-2015 yılları arasında tekrar artmıştır. Nüfusun %71,8'i Kırıkhan kentinde, %28,2'si ise kırsal yerleşmelerde yaşamaktaydı. Toplam nüfusun %50,3'ünü erkekler, %49,7'sinide kadınlar meydana getirmiştir. Araştırma sahasında 2018 yılı itibarıyla ilçe merkezi konumunda bulunan 1 kent, 57 köy, 40 mezra, 3 yayla yerleşmesi bulunmaktaydı. Kırsal yerleşmeler tarım topraklarına bağlı olarak verimli tarım arazilerinin çevresinde toplanmıştır. Verimli tarım arazilerinden uzaklaştıkça köy sayısı azalmaktadır. Kent ile Amik Ovası tabanını çevreleyen yamaçlarda nüfus yoğunlaşırken, eğim ve yükseltinin arttığı kesimdeki kırsal yerleşmelerde geçim kaynaklarının sınırlı, tarım arazilerinin verimsiz ve işlenememesinden dolayı göçler meydana gelmektedir.

Ekonominin tarım ve hayvancılığa dayandığı ilçede arazilerin %60,9'u ekili dikili arazilerden oluşmaktadır. Sahanın alçak kesimlerinde tarım ve hayvancılık birlikte yapılırken,

yüksek kesimlerde orman alt sınırına yakın köylerde hayvancılık halkın temel geçim kaynağını oluşturur. Amik Ovası tabanında ve aşınım yüzeylelerinde mısır, buğday, patates, soğan, marul, havuç, domates, bezelye, biber gibi sebze türleri ile meyve yetiştirilirken, dağlık alanlarda yonca, korunga ve fiğ yetiştirilmektedir.

Hayvancılık tarım arazilerinin az yer kapladığı dağlık kesimlerde halkın birincil ekonomik gelir kaynağıdır. İlçede 2018 yılında toplam hayvan sayısının %87,8'i küçükbaş, %12,1'i büyükbaş, %0,1'ise yük ve çeki hayvanlarından oluşmaktaydı. Hayvancılık faaliyetlerinde koyun yetiştiriciliği ön planda olup, koyundan sonra sayıca en fazla yetiştirilen hayvan türü sığırdır. Otlak ihtiyacının artmasına ve orman alanlarının tahrip olmasına rağmen küçükbaş hayvan sayısının %33,2'sini kıl keçisi oluşturmaktadır.

Tarım ve hayvancılık dışında halkın temel geçim kaynaklarından bir diğeri olan ticaret faaliyetleri Kırıkhan kentinde toplanmıştır. Kentin sosyo-ekonomik açıdan gelişmiş olması, ticari faaliyetlerde etki etmiştir. Kırıkhan, doğuya uzanan ticaret yollarının Akdeniz'e geçiş sahası olarak yüzyıllarca kervanların kullandığı İskenderun-Halep, Antakya-Kahramanmaraş yollarının kesiştiği bir yerleşim merkezi olmuştur. Günümüzde ana yolların güzergâhı üzerinde bulunan Kırıkhan çok eski devirlerden beri ekonomik yapı içerisinde ticari faaliyetlere sahne olmuştur. İlçede sanayi kuruluşları daha çok çırçır, pres ve zeytinyağı üzerine kurulmuştur. Atölye tipi sanayi gelişmiş iken, büyük ölçekli modern sanayi tesisleri de bulunmaktadır.

Kırıkhan elverişli konumu itibarıyla tarihin her döneminde oldukça iyi ve gelişmiş bir ulaşım ağına sahipti. Eski dönemlerde konumundan dolayı sık sık ziyaret edilen Kırıkhan, Antakya-Kahramanmaraş ve İskenderun-Halep yollarının kesiştiği noktada çoksa sayıda hanın bulunduğu bir konaklama merkezi olarak bilinirdi. Doğal ve beşerî unsurlar açısında zengin olan araştırma sahasında 1. derece koruma altında bulunan höyükler, tarihi evler, kaleler, köprüler, mozaik alanlar bulunmaktadır. Doğal ve beşerî unsurların yanı sıra Bayezid-i Bistami Hazretlerinin türbesi saha sınırları içerisinde yer almaktadır.

Kırıkhan İlçesi'nin Tarihi Coğrafyasına Genel Bir Bakış

Anadolu'nun en eski yerleşim alanlarından birisi Hatay ve yakın çevresidir. Hatay'ın tarihi geçmişi yakın çevresinde görülen yerleşmeler üzerinde kurulmuş olan devletlerin tarihi ile de yakın ilişkilidir. Hellenistik Çağ'da, Selevkos Krallığı'nın başkenti olmasının yanı sıra Asya ve Anadolu'yu bağlayan güzergâh üzerinde yer almasından dolayı önemli bir yere sahipti (Yıldız, S, 2004:1). MS.I. yüzyılda Antakya; yüzölçümü ve nüfus bakımından Roma İmparatorluğu'nun üçüncü, Roma, İskenderiye ve Ksepsiphon'dan sonra dünyanın 4. büyük kentiydi. Osmanlı İmparatorluğu sırasında Halep eyaletine bağlı iken Kurtuluş Savaşı yıllarında Fransız manda yönetimine giren saha, 1939 yılında yurt topraklarına katılmıştır.

Hatay iline bağlı Kırıkhan ilçesinin tarihi, Antakya ilçesinin tarihi ile paralellik göstermiştir. Antakya toprakları üzerinde başlayan tarihi gelişim MÖ. 3000 yılına kadar uzanmıştır (Bulut ve Kaya, 2011:200). Araştırma sahası olan Kırıkhan da ise Hurri Krallığı MÖ. 1500 yılı öncesinde egemenliğini kurmuş ve Orta Anadolu, Kilikya ve Kuzey Suriye'de yaşayan bazı toplulukları da yönetimi altına almıştır. Bu krallık MÖ. 1450 yılında Hurri ve Mitanni adında iki konfederasyona ayrılmıştı. Mitanniler bugünkü Ceylanpınar yakınında bulunan Vaşşuganni kentini başkent yapmıştı. Kısa sürede güçlenen Mitanniler Hurri Krallığı ile savaşmaya başlamışlardı. Bu savaşlar sonrasında Karkamış, Urfa, Halep, Antakya ve yakın çevresindeki yerleşim alanlarını ele geçirmişlerdir. Gerek ele geçirdikleri bölgeler gerekse sahip oldukları topraklar yüzünden Mitanniler, Mısır ve Hitit uygarlığı sonrasında o dönemde üçüncü bölgesel güç durumuna gelmişlerdi. Mitanniler daha fazla güç kazanmak ve toprak

elde etmek için Mısır ve Hitit sınırlarına göz dikmişler ve zamanla bu devletler ile savaşmışlardır. Hitit orduları MÖ. 1336 yılında Mitanni başkentini ele geçirerek Mitanni uygarlığına son vermişlerdi. Günümüzde Mitanni uygarlığına dair en önemli kalıntılar ve bilgiler Amik Ovası'nda bulunan Tell Atçana höyüğünden elde edilmiştir (Güldirek, 2006:22). Bu höyükte Kalkolitik Çağ'dan Hitit Dönemi'nin sonuna kadar toplam 17 kültür katı tespit edilmiştir. Mitanni Kralı olan Şauşatar Dönemi'nde ait kalıntılar üçüncü kültür katından bulunmuştur (Yıldız, S, 2004:15).

Araştırma sahası toprakları üzerinde MÖ. 1200 yılında Geç Hitit Prenslükleri Dönemi başlamıştır. Amik Ovası'ndaki Hitit Prenslükleri birleşerek Hattena Krallığını kurmuşlardı. Bu krallığın başkenti bugünkü Kırıkhan yakınlarında yer alan Kanula (Çatalhöyük veya Çataltepe Köyü) idi (Gök, C, 2005:2). Çatalhöyük yerleşmesinde yapılan arkeolojik kazılarda bu dönemdeki kent devletlerinin varlığından söz edilmiştir. Bu kazılarda MÖ. XVIII-XII yüzyıllar arasında inşa edilmiş avlulu, dikdörtgen planlı ve çok odalı evler, ön avlulu saraylar ve savunma yapıları ortaya çıkarılmıştır (Yıldız, S, 2004:5). Hititlerden sonra sahaya egemen olan Asur Kralı II. Sargon Hattena Krallığını kendi egemenliği altına almıştır. Araştırma sahası ve yakın çevresinde Asur egemenliği MÖ. 612 yılına kadar devam etmiştir. Bu tarihten sonra Medler ve Babilliler birleşerek Asurlulara son vermiştir. Babilliler'in kısa hâkimiyeti ise Pers istilasına kadar devam etmişti (Bahadır, 2012:15).

Babilliler'in hâkimiyetinden sonra sahada Pers egemenliği (MÖ.550-MÖ.333) başlamıştır. Babil ve Asur baskılarından bunalan Ortadoğu halkı, Perslerin egemenliğini kabul etmişti (Ayparlar, 2002:2). Perslerin idaresine geçen saha MÖ. 333 yılına kadar merkezi Tarsus'ta bulunan Kilikya Satraplığı'nın yönetiminde kalarak vergi ödemişti (Gök, C, 2005:3). Satraplık yönetimi Pers İmparatorluğu'na özgü bir yönetim biçimidir. Bu yönetim biçiminde ele geçirilen bölgelerin nüfusunun korunması, sınırların güvenlik altında tutulması için bugünkü eyalet sistemine benzer satraplık sistemini geliştirmişlerdi. Doğrudan kral tarafından atanan ve satrap denilen kişilere farklı görevler yüklenmiştir. Bu kişiler bulunulan bölgelerde güvenliğin sağlanması, isyanların önlenmesi için görev almışlardır (Duran, 2015:61). Payas ilçesi civarında MÖ. 333 yapılan İssos Savaşı'nda, Pers İmparatoru Darius ile Büyük İskender karşı karşıya gelmiştir. Darius'un orduları Amanos Dağları'nı aşarak yaptığı bu savaşı kaybetmiştir. Savaş sonrasında Büyük İskender komutasındaki askerler Antakya ve yakın çevresini ele geçirmiştir (Çelik, 2010:9).

Büyük İskender'in MÖ. 323 yılında vefatından sonra Seleucos, rakibi Antigonos'u yenerek Dicle kıyısında Seleukeia kentinde yeni bir krallık kurmuş ancak bu kenti daha sonra Seleukeia Pieria kentine taşımıştır. Selefkos Nikator Seleukeia Pieria'da yeni bir krallık kurduktan sonra deniz tarafından saldırıya uğrayan bu kentin yeterince güvenli olmadığı anlaşılması üzerine Amik Gölü'nün güneybatısında babasının adına izafeten Antiokheia (Antakya) adını verdiği kenti kurmuştur. (Ayparlar, 2002:3). Romalılar MÖ. 60 yılında Selokid topluluklarının varlıklarına son vererek Kırıkhan ve yakın çevresini MÖ. 64 yılında Roma İmparatorluğu'na dahil ederler. Roma İmparatorluğu'nun vali atayarak yönettiği kent, kısa sürede sosyal, kültürel, ekonomik ve dini açıdan gelişmiştir.

Roma İmparatorluğu 395 yılında Doğu Roma ve Batı Roma olmak üzere ikiye ayrılınca Kırıkhan ve yakın çevresi Doğu Roma İmparatorluğu'nun sınırları içinde kalmıştır. Aynı dönemde Perslerin yerine kurulmuş olan Sasanilerin çeşitli dönemlerde görülen askeri tehditlerine karşı konulmuş ancak MS.600 yılında Sasaniler sahada egemen güç durumuna gelmişlerdir (Bahadır, 2010:355). Sasanilerin hâkimiyetinden sonra araştırma sahası ve yakın çevresinde İslam Uygarlıkları dönemi başlamıştır. Hz. Ebubekir Dönemi'nde İslamiyet'in gücü kendini hissettirirken, Hz. Ömer (634-644) komutasındaki İslam orduları 638 yılında Bizans ile yaptıkları savaşta Kırıkhan kentini almıştır.

Hız. Osman (644-656), Hız. Ömer'in Kırıkhan ve yakın çevresine verdiği değeri sürdürmüştür. Halife seçildikten sonra bütün Suriye bölgesinin yönetimini Muaviye'ye vermişti (Korkmaz, 2003:46). Hız. Osman başta Antakya olmak üzere Kırıkhan ve yakın çevresinde İslam faaliyetlerinin gelişmesine önem vermişti. Bu önemi Suriye Valisi Muaviye'ye '*Hatay'da Müslümanları ikamete mecbur et, onlara arazi ver*'. şeklindeki talimatı da göstermektedir (Ayparlar, 2002:4). Hız. Osman döneminden sonra sahada Emevi (661-750) varlığı hissedilmeye başlanmıştır (Aycan, 1999:147). Emeviler Dönemi'nde Hatay ve yakın çevresinde Türkler açısından sosyal değişimlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Emeviler'den önce kendi halinde bulunan halk, Emevilerin idaresinde askeri ve idari kademelerde görev almaya başlamıştır.

Emevilerden ardından sahaya hâkim olan Abbasiler Dönemi'nde (750-944) bölge huzur içinde kalmış, Halife Memun zamanında da çok sayıda kişi Hatay ve çevresine yerleştirilmiştir (Tutar, 1997:18). Harun Reşit zamanında Abbasi savunma ve yerleşme sistemi olan Sugur ve Avasım sistemi güçlendirilmiştir. Kırıkhan ve yakın çevresi 944 yılında Hamdanoğullarının elinde geçmiştir (Bahadır, 2012:147). Gücü sınırlı olan Hamdanoğulları döneminde, Bizanslılar Hatay'ın da içinde bulunduğu Avasım şehirlerini Arapların elinden almaya başlamıştır. Bizans İmparatoru Nikefor Pokas yönetimindeki ordular 29 Kasım 969 yılında 331 yıl boyunca İslam uygarlığında kalan Kırıkhan ve yakın çevresini ele geçirmiştir (Vasiliev, 1943:392). Saha 969-1084 yılları arasında Bizans yönetiminde kalmıştır. Kırıkhan ve yakın çevresinde 1084-1096 yılları arasında Anadolu Selçuklu Devleti'nin varlığı hissedilmiştir. Anadolu Selçuklu Devleti hükümdarı Alpaslan 1071 tarihinde Bizans İmparatoru Romen Diogenes ile Malazgirt Ovası'nda Malazgirt Savaşı'nı kazanması sonrasında Anadolu'nun kapıları Türklere açılmıştır.

Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'nun büyük bir kısmında Anadolu Selçuklu akınları görülmüştür. Bu akınlar toprak elde etme amacı güderken aynı zamanda Anadolu'nun da hızlı şekilde Türkleşmesini sağlamıştır. Süleyman Şah, 1084 yılında Bizans ordularını yenerek Antakya ve yakın çevresine hâkim olmuştur (Gök, İ, 2014:232). On iki yıl Anadolu Selçuklu Devleti hükümdarlığında kalan saha, 1098 yılında yeniden Bizans yönetimi altına girmiştir. Daha önce Bizans egemenliğinde olan Antakya'nın Anadolu Selçuklular tarafından ele geçirilmesinden sonra Bizans kaybettiği toprakları yeniden elde etmek ve Hristiyanlar için çok önemli olan Antakya'nın Müslüman Türklerin elinden yeniden alınması için haçlıları hareketi geçti. Bizans askerleri, Haçlı ordularının yardımı ile 3 Haziran 1098 yılında Kırıkhan ve yakın çevresini ele geçirerek 170 yıl sürecek ve başında Bohemond olan Antakya Prenslığının egemenliği başlamış (Bahadır, 2014:1222). Antakya Prenslığından sonra sahada 1268-1517 yılları arasında varlığını devam ettirecek olan güç Memlûklülerdir. Osmanlı padişahlarından Yavuz Sultan Selim 1516 Ridaniye ve 1517 Mercidabık Savaşları'nda Memlûk ordusunu bozguna uğratmıştı. Memlûklerin yenilmesi ile birlikte Kırıkhan ve yakın çevresi de Osmanlı Devleti'nin egemenliği altına girmiştir. Ağustos 1516 yılında Osmanlı topraklarına katılan saha, Memlûklüler Dönemi'nde idari olarak Şam eyaletinin 6 naipliğinden birisi olan Halep naipliğine bağlı olarak yönetilirdi. Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetine girdikten sonra ise 1523 yılından sonra Halep Sancağına bağlanmıştır. Kırıkhan ve yakın çevresi 1522 yılında *Derb-i Sak* (Gündüzlü) nahiyesi adı ile anılmış ve bu tarihte Gündüzlü, Halep Sancağı'na bağlanmıştır (Çakat, 2003:367,372). Kırıkhan ve yakın çevresi 1573 yılında Üzeyr Sancağı'na bağlı bir nahiye durumundaydı. Bu sancak Üzeyr, Arsuz, Derb-i Sak ve Bakras olmak üzere dört nahiyeden oluşmuştu (Gündüz, Ergün, Terzi, 2016:15-16). Halep eyaletine bağlı olan Üzeyr Sancağı 1840 yılında Adana Vilayetine bağlanmıştır. Sancak Payas, Osmaniye ve Belen kazalarından oluşmaktaydı (Güner, 2014:461). Belen kazası sınırları içerisinde yer alan Kırıkhan 1907 yılında Halep Eyaleti-Halep Sancağı haline gelmiştir (Müderrişoğlu, 1994:238).

Hatay ve yakın çevresinde 1918-1938 yılları arası Fransız Mandater yönetiminin hissedildiği dönemdir. Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı Devleti kısa sürede İtilaf Devletleri'nin askeri güçleri tarafından işgale uğrar. Yurdun itilaf devletlerinin orduları tarafından işgal edilmesinden sonra halk bölgesel örgütlemeler yolu ile düşman askerine karşı koymaya başlar. Bu yerel örgütlemelerin görüldüğü yerlerden biriside Kırıkhan ve yakın çevresidir. Burada görülen kurtuluş mücadelesi ufak tefek çetelerin düzgün taburlara karşı yaptığı savaş şeklinde olmuştur (Ayparlar, 2002:22). Kırıkhan ve yakın çevresinde yaşanan direnişlerin en önemlisi olan Boklu Kaya Savaşı ve Kızılkaya Boğazı çarpışmaları Türk askerlerinin Fransız askerlerine karşı başarı elde ettiği savaşlardandır. Mustafa Kemal Atatürk'ün girişim ve çabaları sonucunda Türk askeri 6 Temmuz 1938 günü Kurmay Albay Şükrü Kanatlı komutasındaki Takviyeli Dağ Alayı'nın ana kuvvetleri iki kol halinde Aktepe-Bulgur Pınarı istikametinden Kırıkhan'a girmiştir. Türk askerlerinin 1938 yılında Kırıkhan'a girmesi sonucunda 23 Temmuz 1939 tarihinde Hatay Millet Meclisi Kırıkhan'a ilçe statüsünü vermiştir.

Kırıkhan İlçesi'nde Yer Adlarına Göre Köy Yerleşmeleri

Türk Dil Kurumu, köy kelimesini "Yönetim durumu, toplumsal ve ekonomik özellikleri veya nüfus yoğunluğu yönünden şehirden ayırt edilen, genellikle tarımsal alanda çalışılan, konutları ve öteki yapıları bu hayata uygun yerleşim birimi, köylük yer, köy yeri" şeklinde tanımlamıştır. Kırıkhan ilçesinde en yaygın devamlı kır yerleşmelerini meydana getiren köyler 18.03.1924 tarihli ve 442'nolu kanunun 1. maddesine göre nüfusu 2000'den aşağı olan yurtlara verilen isimdir. Aynı kanunun 2. maddesinde cami, mektep, otlak, yaylak, baltalık gibi orta malları bulunan ve toplu veya dağınık evlerde oturan insanlar bağ bahçe ve tarlalarıyla birlikte bir köy teşkil eder hükmü yer almaktadır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı Köy Kanunu No: 442, 1924:237).

Bakanlar Kurulunun 24.12.2014 tarihinde yürürlüğe giren 5272 sayılı belediye kanununun 4. maddesine göre 5000 ve üzerinde nüfus barındıran yerleşmelerde belediye kurabilir hükmü getirilmiştir. Değişen yasa ile birlikte nüfusu 5000'e kadar olan yerler köy olarak değerlendirilmiştir (Erhan, 2013:221). Köyler bir veya birden fazla yerleşim ünitesinin yani mahallenin birleşerek bir muhtar tarafından yönetilmesiyle meydana gelmiş olan devamlı kır yerleşmeleridir. Dağınık yerleşmede meskenlerin arazi üzerinde dağılmasına, münferit veya birkaçının bir arada küçük gruplar halinde serpilmiş olmasına karşılık, toplu yerleşmede köy topluluğuna ait bütün evler, köyün toprakları dahilinde tek bir noktada toplanmış bulunurlar (İbret, 2000:205).

Daha öncede belirttiğimiz gibi araştırma sahasındaki köy yerleşmelerinin sayısı 57'dir. Bu köylerin büyük çoğunluğu tek parçalı yani bir mahalleden meydana gelmiştir. Tarım topraklarının bulunduğu alanlarda yoğunluk kazanan 57 köyün 33'ünde idari alanda tek yerleşme ünitesi vardır. Geri kalan 24 yerleşmenin idari alanı ise birden fazla mahalle, mezra, yayla ve çiftlik yerleşmeleri oluşturmaktadır. Bu tür yerleşmeler topoğrafik yapının engebeli olduğu yüksek kesimlerde yer alır. Araştırma sahasına bağlı kırsal yerleşme sayısı Hatay'ın anavatana 1939 yılında katılması ile değişikliğe uğramıştır. Kırıkhan ilçesinde Fransız mandater yönetiminin altında olduğu 1937 yılında 30 köy bulunmaktaydı (Türkmen, 1937:108). Hatay'ın anavatana 1939 yılında katılmasıyla birlikte ilçe olan sahada 1981 yılında 53 köy bulunmaktaydı. Bu köylerin 46'sı Kırıkhan merkez ilçesine, 7'si ise o dönemde bucak olan Yalangoz'e bağlıydı. Yalangoz'a bağlı olan köyler bu bucağın kapatılarak köy haline dönüştürülmesiyle Kırıkhan merkez ilçesine bağlanmıştır (Saral, 1981:222).

Araştırma sahasında kırsal yerleşmelerin ortaya çıkmasında doğal ve beşerî unsurlar etkilidir. Su kaynakları, tarım arazilerinin verimi, geleneksel yaşam tarzı, iklim ve topoğrafya şartları etkili olmuştur. Bunun yanı sıra yerleşmeye müsait alanların coğrafi engellerle parçalanmış olması, köy sınırları içerisinde yaşayan insanların birbirleriyle münasebetleri ile karayoluna yakın olma isteği köy ve bu köye bağlı mahalle yerleşmelerinin ortaya çıkmasında etkili olmuştur (Koday, S, 2000:111). Sahadaki yerleşmelerin büyük bir kısmı toplu dokulu köyler şeklindedir. Topoğrafya şartlarının uygun olduğu, sahada düz ve eğimin artmadığı, tarım topraklarının verimli, su kaynaklarının bol olduğu sahalarda toplu yerleşmeler görülmektedir. Tarımsal verimin düştüğü, su kaynaklarının azaldığı sahalarda kırsal yerleşme sayısı azalırken eğim ve yükseltinin yerleşmeye imkân vermediği alanlarda kırsal yerleşme yerine çiftlik veya mezra yerleşmesi görülmektedir.

Köy yerleşmelerinin çeşitli özellikleri incelenirken o köyün geçmişten günümüze gelinceye kadar hangi isim ile anıldığı büyük önem taşımaktadır. Bugün o köy sahip olduğu fonksiyonları ile sadece bir yerleşke konumundayken geçmişte sahip olduğu özellikler o köyü tarihin, coğrafyanın ve çeşitli bilimlerin merkezi konumuna getirip büyük anlam katmış olabilir (Yılmaz, M, 2013:242). Toponomi yani yer adları bilimi folklor ile coğrafya arasındaki işbirliğine güzel bir örnek teşkil eder. Coğrafyaya çok bağlı, yerinde kullanılmış birçok mahalli terimi bulup çıkarmak toponomi açısından ilgi çekicidir. Bunlar Türkçenin araziye yakıştırarak ad koyma hususundaki zenginliğini göstermektedir (Karaboran, 1984:97-148). Yer adları bir yerin coğrafî, tarihi ve genel karakterini tanıma ve tanıtmada rol oynar. Hatta edebi ve mizahi yönleri de bulunmaktadır (Alagöz, 1984:11). Yer adları ile ilgili çalışmalar yerleşmenin tarihi, sosyal-kültürel ve sosyal ekonomik yapısı ile coğrafyasını ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır. Çünkü yerleşmenin adları genellikle buldukları yerlerin hem fizikî hem de beşerî coğrafyası ile ilgili ön fikirler verebilmektedir (Koday, S, 1998:221-253).

Sahada bulunan kırsal yerleşmelere ait yer adlarının tarihi ve kökeni cumhuriyet öncesine kadar dayanır. Bulduğu stratejik konum itibarıyla çok sayıda devletin egemenliğine giren Kırıkhan'da yer isimleri de buna bağlı olarak değişmiştir. Cumhuriyetin ilanından 1981 yılına kadar geçen sürede sahadaki yer adları Türkçe olmadığı veya Türkçe'de yer isimlerinin sadeleşmesi gerekçesiyle 20 köyün adı değiştirilmiştir.

İnsanlar yaşamış oldukları çevresel elamanlara çeşitli anlam ve isim katmışlardır. Bu anlam ve isim, ağız ve şive özellikleri dikkate alınarak söylenmiş veya zamanla değişikliğe uğrayarak farklı bir isim almıştır. Anadolu toprakları çok sayıda uygarlığa ev sahipliği yapmış bir coğrafyayı barındırır. Bu coğrafyada kurulan her uygarlık kendi kültürünün özelliklerine göre bulunduğu yeri isimlendirmiştir. Yer adları konusu incelenirken iki önemli konu bulunmaktadır. Bunlardan birisi Anadolu toprakları üzerinde tarihi dönemlerden cumhuriyetin ilanına kadar olan dönemde köylere verilen yer isimleri ile cumhuriyetin ilanından günümüze gelinceye kadar olan yer isimleridir. Kırıkhan ve yakın çevresinde köy adlarına isim verilirken bazı özellikler dikkate alınarak verilmiştir. Bazı köy adları bulunduğu doğal ortamın özellikleri dikkate alarak isimlendirilmiştir. Köyler dağ, tepe, göl, akarsu, bitki örtüsü gibi doğal ortam unsurlarını dikkate alarak isimlendirilirken bazı köy adları insan, aşiret, soy gibi beşerî unsurları dikkate alınarak isimlendirilmiştir (Tuncel 2000:27). Kısaca köy adlarında yapılan değişikliklerle doğal ve beşerî çevre özelliklerini yansıtmaktadır (Arıncı, 1998:172). Doğal ve beşerî çevre özelliklerine göre köylere isim verilirken bazı köy isimleri yeniden isimlendirilerek eski ismine yakın isim almaktadır. Eski ismi Narlıhopur olan köy yeni isimlendirilmeyle Narlıhopur adını almıştır.

Tablo 1. Kırıkhan İlçesi'nde Bazı Köylerin Eski ve Yeni Adları.

Eski Adlar	Yeni Adlar	Eski Adlar	Yeni Adlar
Kunduz Höyüğü	Abalaklı	Baytarlı	Güventaş
Toklucu	Attutan	Lelik Uşağı	Ilkpinar
Gökdere	Arkıtça	Kömürçukuru	Karaelmaslı
Hıtışa	Balarmudu	Hamam Garbi	Kodallı
Baklıca	Baldıran	Narlıhöpür	Narlıhonur
Hırsızpınarı	Başpınar	Ortaoba	Söğütlüz
Haceraslı	Çiloğlanhöyüğü	Torun İnnapı	Torun
Pınarbaşı	Demirkonak	Yalakoz	Yalangoz
Hamoroğlu	Adalar	Gömit	Aygırgölü

Kaynak: İller İdaresi Genel Müdürlüğü, Köylerimiz.

Sahadaki su kaynaklarından ismini alan kırsal yerleşmeler Kurtlusoguksu, İlkpinar, Gölbaşı, Delibekirli ve Başpınar'dır. Su varlığı açısından zengin olan bu yerleşmelerde tarımsal faaliyetlerin yanı sıra meyvecilik ve sebzeçilikte yapılmaktadır. Delibekirli kaynağını aldığı yerden itibaren Değirmendere, Yılanlı, Delibekirli, Karataş ve Karadurmuşlu'dan geçer. Amanos Dağları'nın zirvesindeki su bölümü çizgisi beslenme havzasını doğu ve batı olmak üzere ikiye ayırır. Doğuya bakan kısımların suları derin vadilerden akarak geniş bir beslenme havzası oluşturur. Amanos Dağları'nın doğu tarafında bulunan Değirmendere, Yılanlı ve Delibekirli köylerini içine alan havza Dekibekirli olarak isimlendirilir. Gölbaşı ismini köyün etrafında bulunan Gölbaşı Gölü'nden alırken Kurtlusoguksu köyü içerisinde yer alan doğal su kaynağının soğukluğundan yola çıkılarak bu ismi almıştır.

Özkızılkaya, Kızılkaya, Karacağil, Karaelmaslı ve Karataş isimlerini taşların rengi, fizikî görünümü, mineral yapısı gibi farklı litolojik özelliklerden kaynaklı almıştır. Özkızılkaya etrafında bulunan dağ kayaçlarının kızılımsı renginden dolayı bu ismi almıştır. Karacağil köyünün kurulmuş olduğu arazideki taşların rengi siyahtır. Ev, ahır, samanlık ve kümes yapımında kullanılan bu taşlar aynı zamanda kırsal yerleşmelerde bahçe duvarı yapımında kullanılmaktadır. Köyün kurulduğu alan tamamen taşlık ve çalılık olduğu için Karacağil olarak isimlendirilmiştir. Karataş kurulduğu arazide büyük bir taşın olmasından dolayı bu ismi almıştır. Karataş mevkiine gelip yerleşen köylüler zamanla daha geniş alanlara dağılmaya başlamış ve karataşın olduğu alandan uzaklaşmışlardır.

Kırıkhan'da orman ürünleri yakacak olarak kullanılırken doğal bitki örtüsü de hayvanların beslenmesini oluşturmaktadır. Sahadaki düzlüklerden başlayarak yükseltinin arttığı Amanos Dağları'nın yamaçlarına kadar çeşitli bitki adları köy isimlerine verilmiştir. Orman ve bitki örtüsünün hem ekonomik değer taşıması, hem de yerleşmelerin bu sahalarda kurulmasından kaynaklanan adlandırmaya göre Baldıran, Çamseki, Çamsarı, Dedeçınar, Kamışlar, Kangallar, Narlıhöpür, Söğütlüz ve Yalangoz köylerine bitki ağaç isimleri verilmiştir.

Kırsal yerleşmelerde en fazla yetiştirilen meyveler incir, armut, elma, nar ayva ve armuttur. Bu duruma bağlı olarak Kırıkhan'da İncirli ve Balarmudu isimlerini yetiştirilen

meyvelerden alır. Zoolojik adlar Kırıkhan'da köylerin isimlendirilmesinde kullanılan bir diğer unsurdur. Yılanlı, Kurtlusarımazi, Ceylanlı, Camuzkışlası ve Aygırgölü hayvan isimleri ile anılan yerleşmelerdir. Camuzkışlası köyüne göçebe olarak yerleşen kişiler arazisinin bulunduğu alana tiftikten yapma kara çadırlar kurmuşlardır. İklim şartlarından dolayı zamanla Amik Ovası'nın çevresinde yetişen kamışları keserek kendilerine Huğ adı verilen evler yapmışlardır. Bu evlerde camuzlarla birlikte yaşadıkları için köy bu ismi almıştır.

Bazı köylere bulunduğu yerin topoğrafyasına uygun isimler verilmiştir. Taşoluk, Saylak, Kaletepe, Karamağara, İçada, Gültepe, Adalar ve Çataltepe bunlara örnek verilebilir. Topoğrafik sınıflandırmada tepe veya tepeye hâkim olan yerlerin sayısı fazladır. Tepelik sahalar güvenli olmalarının yanı sıra, su kaynakları açısından zengin, hayvanlar içinde mera alanı olarak değerlendirilmektedir. Doğal unsurların yanı sıra beşerî ve ekonomik unsurlarda köylerin isimlendirilmesinde etkilidir.

Karamankaşı, köyde yaşayan insanların gür ve çatık kaşlı olmalarından dolayı bu ismi alırken Karadurmuşlu, Karadurmuşlu höyüğünün bulunduğu alanda yaşayan Durmuş adlı vatandaşın ten renginin esmer olmasından dolayı bu ismi almıştır. Demirkonak, Kalekamberli ve Sucu isimlerini o köylerde bulunan tarihi nesne veya beşerî eserlerden almıştır. Demirkonak adını köy içerisinde yaşayan ağaların oturduğu konaktan alırken Sucu ismini köy yakınında bulunan ve derinliği 8 m. olan su kuyusundan almıştır. Kişi isimleriyle kurulan köyler Muratpaşa ve Mahmutlu'dur. Sahanın Türkleşmesinde önemli rol oynayan Türkmen aşiretleri ve boylarına ait isimlerde köylerin adlandırılmasında kullanılmıştır. Derviş Paşa İskânı sırasında yörede güvenlik ve düzenin sağlanmasından sorumlu olan aşiretler Torun, Reşatlı, Kodallı ve Kazkeli'dir. Güventaş, Abalaklı, Aktutan, Alaybeyli ve Alibeyçağılı köyelerine ise aile adlarından kaynaklı isim verilmiştir. Karadurmuşlu, Güzelce, Çiloğlanhöyüğü, Karamankaşı ve Arkıtça gibi köyler kişilerin sahip oldukları kişisel özelliklerinden dolayı isimlendirilmiştir.

Sonuç

Kırıkhan ilçesinde köy adlarına isim verilirken coğrafi özelliklerden büyük ölçüde yararlanıldığı görülmüştür. Doğal faktörler içerisinde en çok hidrografya, bitki örtüsü ve doğal kaynaklar, beşeri faktörlerden de şahıs, tarihi nesnelere dolayı köylerin isimleri aldığı ortaya çıkmıştır. Bu özelliklerin yanı sıra sahada köylere isim verilirken yerleşmelerin kurulduğu konum da dikkate alınmıştır. Türkçe yer adlarının ağırlıklı olarak kullanılması sahanın tarihsel açıdan bir Türk yerleşim bölgesinin olduğunun da bir göstergesidir. Az sayıda olan yabancı kökenli yer adları ise Türkçenin ses özelliklerine uydurularak günümüzdeki haliyle kullanılır olmuştur. İsmi değiştirilen çok sayıda köy olmasına rağmen yöre halkı köylere verilen yeni isimleri çok kolay kabul etmeyip eski adını kullanmaya devam etmektedir.

Kaynakça

- Akar, A. (2006). ‘‘Renge Bağlı Yer Adlandırılmalarında Muęla Örneęi’’Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.20, 2006/1, s. 51-63.
- Alagöz, C. A. (1984), ‘‘Türkiye’de Yer Adları Üzerine Bazı Düşünceler’’. *Türk Yer Adları Sempozyumu, 11-13 Nisan 1984-Ankara, Bildiriler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi, Yay. No:60, Ankara.
- Arınç, K. (1998), *Ahlat İlçesi’nin Coğrafyası*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Araştırma Serisi No:68, Erzurum.
- Aycan, İ. (1999), ‘‘Emevi Dönemi İç Siyasi Gelişmeler’’. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39 (1), 147-174.
- Ayparlar, H. (2002), *Bazı Yönleriyle Kırıkhan*. Kültür Ofset Matbaacılık, Hatay.
- Bahadır, G. (2012), *İslam Fethinden Haçlılara Kadar Antakya (M.S. 636-1098)*. Antakya Belediyesi Kültür Yayınları No: 32, Antakya.
- Bahadır, G., (2010), ‘‘Kuruluşundan IV. Yüzyıla Kadar Antakya’’. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (13), 349-372.
- Bahadır, G. (2014), ‘‘Antakya Haçlı Prensligi’nde Foulque De Anjou Dönemi (M.S.1131-1136)’’. *Turkish Studies*, 9 (10), 1221-1238.
- Bulut, Y., Kaya, S. (2011), ‘‘Hatay’’. Hatay Valilięi, Pozitif Matbaa, Hatay.
- Çakat, E. (2003), ‘‘XVI. Yüzyılda Şam Beylerbeyliğinin İdari Taksimatı’’. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (1). 351-374.
- Çelik, A. (2010), *Adana Müzesi Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı Köy Kanunu No: 442, 1924:237).
- Duran, M. (2015), ‘‘Satraplık Sisteminin Pers Yönetim Teşkilatındaki Yeri’’. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:34, Isparta, 61-86.
- Ersoy, Ş., (1984), *Kırıkhan (Hatay) İlçesi ve Dolayının Jeolojisi. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Erhan, K., (2013), *Gerede İlçesi’nin Coğrafyası. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Gök, İ., (2014), ‘‘Türklerin Suriye’ye Giriş ve Süleyman Şah’’. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 36, 219-251.
- Gök, C., (2005), *Kırk Asırlık Türk Yurdu Hatay: Tarihi Gelişimi ve Milli Mücadelesi. Ankara.*

- Güldirek, M., (2006), *Amik Ovası Tell Atçana Höyüğü Sur Dibi Seramiklerinin Termoluminesans Yöntemiyle Tarihlendirilmesi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Gündüz, A., Ergün, M., Terzi, A., (2014), *‘‘16.Yüzyılda Antakya’’*. Osmanlı Belgeleri Işığında Antakya Seçil Ofset, İstanbul.
- Güner, E. (2014), "Maarif Salnameleri'ne Göre Cebel-İ Bereket Sancağında Eğitim-Öğretim (H.1316-1321/ M.1898-1903)", *Turkish Studies*, 9 (4), 457-467.
- İbret, B. (2000), *Devrez Havzası'nın Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Koday, S. (2000), *Murgul Çayı Havzasının Coğrafyası*. Atatürk Üniv. Yay. No:912, Fen-Edebiyat Fak. Yay. No:98, Araştırma Serisi No:69, Erzurum.
- Korkmaz, E. (2003), *H. Osman'ın Dâhili Siyaseti. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Karaboran, H., (1984), *Türkiye'de Mevkii Adları Üzerine Bir Araştırma*, Başbakanlık Basımevi, Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri 11-13 Eylül 1984, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay. No:60, Seminer Kongre Bildiriler Dizisi:17, Ankara.
- Koday, S. (1998), *Trakya'da Köy Adlarında Coğrafyanın Etkisi*. 28. Coğrafya Meslek Haftası 10-12 Haziran 1998, Bildiriler Kitabı, İstanbul.
- Müderrişoğlu, F. (1994), *‘‘Bir Osmanlı-Türk Şehri Olarak Belen’’*. Vakıflar Dergisi, 24.
- Saral, M. (1981), *Hatay İli Yakın Çevre İncelemeleri*. Garanti Matbaası ve Neşriyat, Antakya.
- Tuncel, H. (2000), *‘‘Türkiye'de İsmi Değiştirilen Köyler’’*. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 10 (2), 23-34.
- Tutar, A. (1997), *XX. Yüzyıl Hatay Tarihi ve Günümüz İnanç Coğrafyası. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Türkmen A. F.(1937), *Mufassal Hatay*. Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi Yayınevi, İstanbul.
- Vasiliev, A. A.(1943), *Bizans İmparatorluğu Tarihi*. Maarif Matbaası, Ankara.
- Yılmaz, M. (2013), *Erçek Gölü Havzasının Coğrafi Etüdü. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*, Atatürk Üniveritesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Yıldız, S. (2004), *İlkçağ'da Hatay (Başlangıçtan Bizans Dönemine Kadar)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.